

GLASNYT

Udgivet af Glashistorisk Selskab Aalborg * 1976

Nummer 49.

november 2010

24 årgang

Indhold.

Side. 3-4 En glasmager på Conradsminde: artikel ved Irene M. Kristensen

Side. 5-6 En rejseberetning fra USA: artikel ved Irene M. Kristensen.

Side. 7-12 De gamle krus fra Svanholm: artikel ved Torben Errbo

Side.13-24 Problematikken om den hvide emaljemaling: artikel ved Jørgen F. Rønne

Side. 25-27 Referat fra mødet den 6. oktober 2010

Side. 28 Referat fra mødet den 3. november 2010

GLASNYT's redaktion adresse:

Glashistorisk Selskab Aalborg*1976

Postboks 543, 9100 Aalborg.

Besøg hjemmesiden: www.gsaa1976.dk

eller www.glashistoriskselskabaalborg.dk

Ansvarlig redaktion:

Poul Schjelder, TLF / FAX. 98 38 12 26

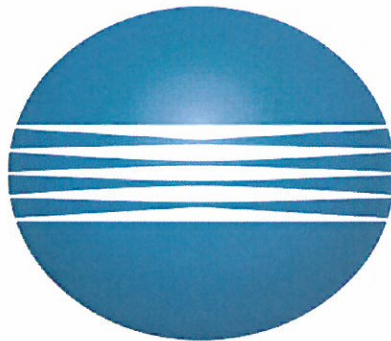
E-mail : schjelder@tv.dk

Irene M. Kristensen. TLF: 86 27 22 96

Bente Hansen. TLF: 98 38 33 54

Tryk : Schjelder / KONICA MINOLTA digital kopiprinter

KONICA MINOLTA

Konica Minolta Business Solutions Denmark a/s

Gøteborgvej 1, 9200 Aalborg SV

Tlf. : 72 21 21 21 FAX : 72 21 27 02

AUGUST LUDVIG STENDER

En glasmager på Conradsminde

Det er lykkedes mig at få sat ansigt og livsforløb på en af Conradsmindes glasmagere. August Ludvig Stender kom fra Tyskland, fra den lille landsby Glashütte ved Lamspringe i nærheden af Hildesheim, hvor bedstefaderen Johan Heinrich Stender oprettede et glasværk i 1792. Glasværket var i familiens eje gennem flere generationer, indtil det måtte lukke ned efter første verdenskrig. Stedet var valgt på grund af beliggenheden i en god skov og let adgang til fint hvidt sand.

August Ludvig Stender er født 4. februar 1825 og udvandrer til Danmark i 1843. Det er uklart, hvornår han ankommer til Conradsminde, men ved ankomsten er han blevet gift med Chatarina Sophia Henrietta Kofahl og har en lille datter. Han har muligvis været nogle år på Holmegaard, så måske kan deres arkiver opklare dette problem. Under opholdet på Conradsminde bliver der født to børn i 1854 og 1856, og parret får senere yderligere 7 børn.

Ved Conradsmindes nedlæggelse i 1857 opgiver han glaserhvervet men bliver i Danmark og udnytter sin anden uddannelse som mejerist, idet han forpagter mejeriet hørende til herregården Aagaard i Vendsyssel. Senere købte han gården Hunstrupgaard ved Thisted, som han drev til sin død 22. maj 1893. Han er begravet på Hunstrup kirkegård, hvor hans gravsted stadig kan ses.

Glasværket ved Lamspringe var således i gang i noget over 100 år under Stenderfamiliens ledelse. Produktionen var omfattende og alsidig: flasker, husholdningsartikler, drikkeglas og laboratorieudstyr. Især var man specialister i apotekerglas med dekorative skriftfelter, og man tog patent på en særligt holdbar guldbelægning. Første verdenskrig gav desværre dødsstødet til den blomstrende familievirksomhed. De fleste glasmagere blev indkaldt til hæren, skoven var ved at være opbrugt og omstilling til andet brændstof lykkedes ikke.

Endnu i 70-erne boede der efterkommere af grundlæggeren i den statelige skiferbeholdte direktørbolig. Den er nu meget forfalden og sat til salg, men der er en bestemmelse om, at den skal bevares i den gamle stil. Også glashytten og en række arbejderboliger i bindingsværk står stadig. Arkivalier, bl.a. kataloger, opbevares i Alfelder Heimatsmuseum, og diverse glas, der har været i familiens eje skulle nu befinde sig på Lamspringer Heimatsmuseum.

Mine kilder til oplysninger er dels kirkebogsafskrifter og især et oldebarn af August Ludvig Stender, som henvendte sig til mig sidste vinter med historien. Han og hans kone har været utroligt hjælpsomme med at overlade mig materiale og har endda været på ferie nede ved glasværket i Tyskland for at fotografere og tale med folk på stedet, som har skaffet kopier af et par artikler. I en avis fra 1974 er der et billede af fire glas med slibninger og navnetræk, desværre for utydeligt til at kunne gengives. Af udsmykninger ses et mosaikvindue over indgangsdøren til direktørboligen og en morsom træskulptur af en glasblæser. Det har engang været et rigt og travlt lille samfund, som nu sover sin tornerosesøvn og ligner en stille idyl. Man kunne godt have ønsket, at vi herhjemme havde evnet at bevare et tilsvarende 1800-tals glasværksmiljø.

De mange børn af Stender blev alle i Danmark. Sønnerne fik gode stillinger og døtrene blev godt gift. Et sjovt sammentræf er, at den ældste søn giftede sig med en god ven af min oldefar. Da også næste generation fik en del børn, er resultatet, at denne før så anonyme tyske glasmager fra Conradsminde blev stamfar til en ganske talrig efterslægt af danskere.

IK

USA

Vi var nogle stykker fra vores forening, der var med Glasmuseets Venner i Ebeltoft og Jan Kock på tur i det østlige USA i april, og det blev på flere måder en uforglemmelig oplevelse. Vi landede i Bosten den 9. om aftenen i et styrtende regnvejr men vågnede heldigvis op næste morgen til solskin, blomstrende kirsebærtræer og fuglesang, og vejret holdt sig så rigtig pænt i resten af perioden.

Det første vi så den dag var udstillingen af Leopold og Rudolf Blascha's fantastiske naturtro glasblomster på det naturhistoriske museum på det ærværdige Harvard Universitet. I løbet af fem år, de arbejdede med projektet, sled de næsten i døgndrift for at fremstille denne vidunderlige samling. Om eftermiddagen var vi så på en dejlig spadseretur rundt i den gamle del af Bosten, som er en meget spændende by.

Næste dag var vi på bustur til Cape Cod-området, hvor Amerikas glasindustri opstod, og hvor de allerførste presseglas blev fremstillet. Vi besøgte glasmuseet i Sandwich, der har meget fine samlinger af tidlige glas, heriblandt pressede saltkar og små legeting. Efter frokost besøgte vi Pairpoint, der er Amerikas ældste fungerende glashytte og et par spændende glaskunstnere, der havde valgt at slå sig ned her langt ude på landet. Hvert sted var der spændende butikker, hvor der blev købt livligt ind.

Tidligt søndag morgen forlod vi Boston for at begive os ind i landet til den lille by Corning, der kan prale af at have verdens største glasmuseum. Om aftenen blev vi budt velkommen af byens lokalhistoriske forening, der viste os rundt i den gamle landsby og delikaterede os med en vidunderlig middag bestående af gamle egnsretter.

Hele den næste dag var helliget museet, hvor hr. Florian viste rundt i den omfattende historiske samling, og efter lidt tid på egen hånd besøgte vi Rakovbiblioteket, som er et imponerende videnscenter for alt vedrørende glas. Så var der demonstration i glasværkstedet, hvor den fabelagtigt dygtige glaskunstner Bill Gudenrath bl.a. fremstillede et af sine flotte drageglas i venetiansk stil, Vi nåede også en tur rundt i Corning-koncernens hovedkvarter, hvor der er opstillet moderne glasskulpturer.

Inden vi den følgende dag skulle videre var der tid til en tur i byen, en sidste tur rundt på museet og et besøg på Steuben glasværk, der fremstiller meget fornemme ting i især klart krystalglas, og har fået til opgave at bistå Bjørn Nørgaard med skabelsen af regentparrets sarkofager. Vi kørte med bus over bjergene til New York, hvor vi efter en solid burger nåede at få et førstehåndsindtryk af den fantastiske by med dens skyskrabere, lysreklamer og menneskemylder.

Dagen efter startede vi med Metropolitan Museum, som blandt alverdens skatte også rummer en stor glassamling. Her kunne man bruge flere dage. Men turen gik videre til fods gennem den forårsklædte Central Park til MOMA (Museum of Modern Art), og dagen sluttede med endnu en bytur.

Fredagen bød på besøg hos Steuben Glas og SOFA (Sculpture, Objects & Functionel Art) med noget af det ypperste indenfor moderne kunsthåndværk, hvor bl.a. Paul Stankard fremviste sine utroligt smukke detaljerede blomsterbrevpressere.

Det blev til mange flere af slagsen, idet vi så besøgte Leo Kaplans galleri med en meget stor samling af ældre og nyere brevpresmere fra verdens førende glasværker.

Lørdagen var helliget individuelle aktiviteter, og vi var en lille flok, der brugte dagen på at gå på loppemarkeder og i antikvitetshandlinger. Der er rigtig gode muligheder for at finde spændende ting af f.eks. presseglas. Sidst på dagen samledes vi på Heller Gallery, hvor vi var til fernisering på en ny udstilling med bl.a. et par danske kunstnere, hvorefter vi samledes til fællesspisning på det der var planlagt som vores sidste aften i New York. Men der havde i nogle dage verseret rygter om af en vis vulkan på Island ville stikke en kæp i hjulet for vores hjemrejse, og det så nu ret sort ud.

Det kom der en masse bøvl ud af, men det korte af det lange er, at vi fik et par ekstra dage og blev sendt hjem i mindre grupper efterhånden som der dukkede ledige flysæder op. Søndagen blev så brugt på loppemarkeder m.m., og mandagen på at stå i kø på flyselskabets kontor.

Amerika har en meget stor betydning for glasverdenen. Det var her man opfandt pressteknikken i 1820-erne, det var her studioglasbevægelsen startede sidst i 1960-erne, og det er her man finder det ypperste og nyeste inden for glaskunsten, hvilket de mange flotte gallerier tydeligt viser. Vi der går efter presseglas blev opmærksomme på en charmerende amerikansk specialitet, nemlig de såkaldte "cup plates". Det er pressede asietter i en størrelse midt mellem isasetter og citronasetter i alle mulige farver og mønstre: med dyr, planter og politikere eller andre motiver. De kom frem midt i 1800-tallet. Folk fra landet var vant til hælde den varme the eller kaffe fra koppen op i underkoppen og drikke af denne. Når de så kom til de fine steder i byen gjorde de det samme, med det resultat, at de plettede den pæne dug, hvorfor man fandt på at sætte en asiet til at stille koppen på. De er blevet populære samlereobjekter, og man har i nyere tid genoptaget produktionen.

IK

Cup Plate

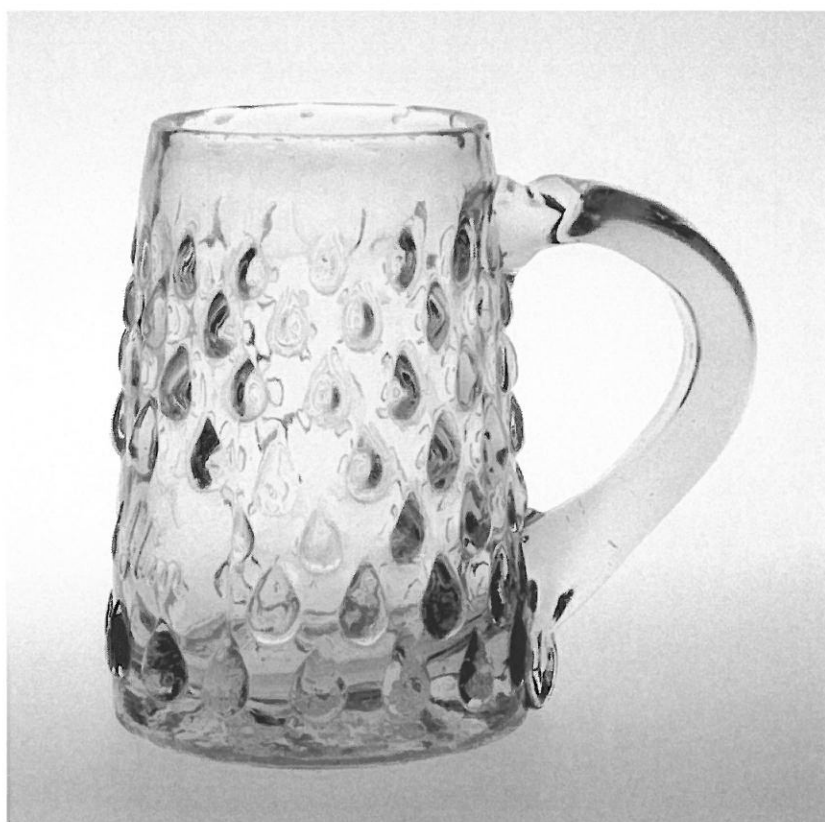
Cup Plate

De gamle krus fra Svanholm

Af Torben Errboe

De fleste samlere af gamle flasker ved, hvad det drejer sig om, hvis man skulle støde på et gammelt krus med navnet *Svanholm* formblæst på krusets forside. Men har man som jeg i en årrække næsten udelukkende samlet på drikkeglas og karafler, er der ikke umiddelbart en klokke der ringer, når et sådant krus dukker op. Det blev købt for godt 10 år siden i en lille antikforretning nord for Skive.

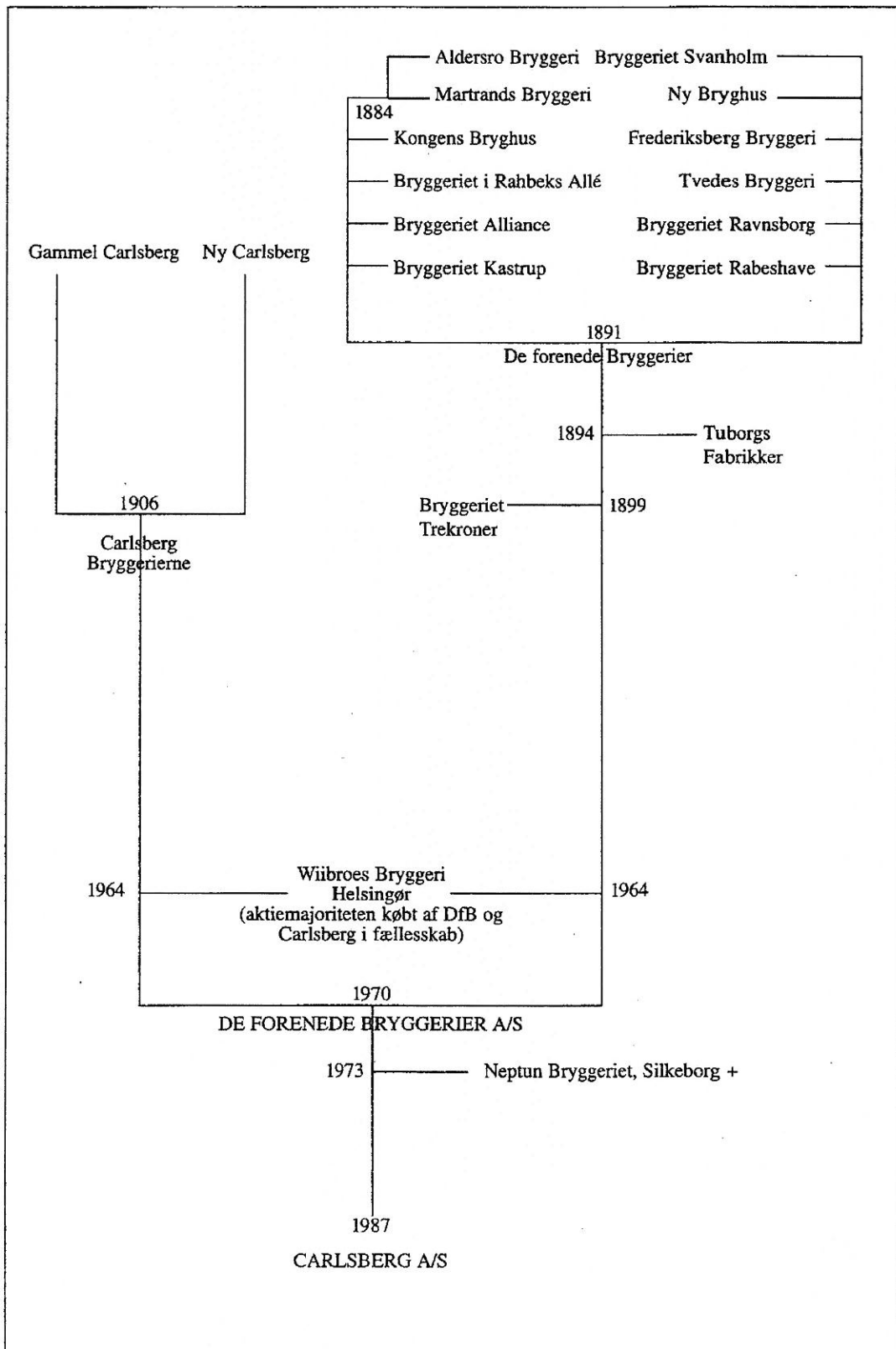

Lidt historie

Navnet hentyder, som mange ved, til Bryggeriet Svanholm, der fungerede under dette navn i perioden 1853-1891. På grund af konkurrencesituationen og indførelsen af en ølskat dannede Svanholm i 1891 sammen med 10 andre mindre københavnske bryggerier et selskab under navnet *De forenede Bryggerier*, der også talte Tuborg fra 1894 (se følgende side). I 1970 fusionerede De forenede Bryggerier med Carlsberg og fortsatte under samme navn indtil 1987, hvor man skiftede navn til Carlsberg.

Bryggeriet Svanholm blev anlagt i 1853 på adressen Gl. Kongevej 68. Initiativtageren var den særdeles driftige københavnske vekselerer og forretningsmand

CARLSBERG A/S, FUSIONER OG OVERTAGELSER

Kilde: Poul Tullberg: *Dansk Bryggerifortegnelse. Silkeborg bogtryk 1995*

Isaac Wulff Heymann, der senere i 1882 blev udnævnt til etatsråd. Også dennes halvbroder Philip Wulff Heymann tog del i ledelsen fra starten. Bryggeriet fik hurtigt succes med fremstillingen og leveringen af det nu vellidte bayerske øl. I perioder i sidste halvdel af 1800-tallet blomstrede forretningslivet i København. Ølhaller og forskellige udskækningssteder florerede og brygger J.C.Jacobsen og købmand Wulff Heymann havde de største leverancer. Efter Isaac Wulff Heymanns død i 1884 blev ledelsen overtaget af sønnen Frederik Heymann.

Svanholm-kruset

Krusets form er den klassiske koniske, der i Holmegaards Kat. 1853 gengives som Baierske Ölglas (Kruse) nr. 1. Svanholm-kruset er imidlertid i modsætning til dette fastblæst i en tredelt form, hvis samlingssteder kan anes på overfladen af kummen. Krusets dekoration udmærker sig ved at bestå af rækker af indbyrdes forskudte, ophøjede knopper, som mest af alt ligner halve dråber, gennemskåret på langs af krusets overflade. Den nederste del af den ”forreste” tredjedel af kruset har imidlertid et glat felt uden dråber, hvor navnet *Svanholm* er skrevet i fremtrædende skønskrift. Feltet er nedadtil afgrænset af en enkelt række dråber.

Den øverste del af hanken har inderst ved kummen en indkærvning, som typisk er beregnet til påmontering af et låg, som dette krus dog ikke er forsynet med. Den påsatte hank er øverst kun ganske let ombukket svarende til skåret. Det kraftige krus er anhæftet og med svagt opstukket bund. Satsen er stålgrå/grønlig. Højde: 132 mm.

Svanholm-kruset er tilsyneladende ret sjældent. Det findes hverken i Holmegaards prøve- eller studiesamling, eller i Heerings samling. Men under arbejdet med dette indlæg lykkedes det at spore yderligere tre Svanholm-krus. Uffe Christoffersen har været så venlig at sende mig nogle fine fotos af hans to krus. Han understreger, at satsen på de to krus er ens grålig – det er kun billederne, der er forskellige. Det sidste og fjerde, som jeg personligt har set, men ikke fået fotograferet, tilhører en samler på Fyn.. Det svarer i øvrigt helt til de tre øvrige.

*De tilsendte fotos af Uffe Christoffersens to Svanholm-krus
H. 131 og 135 mm*

Tinlågene

Af de fire nævnte krus er de to forsynet med tinlåg. Disse låg indeholder begge nogle interessante informationer. Det ene har foruden nogle initialer indgraveret årstallet 1857, men ingen mestermærke. Det andet tilhørende Uffe Christoffersen har på undersiden et mestermærke med teksten SVANBERG 1842. Dette refererer til københavnermesteren Carl Magnus Svanberg jun., der blev optaget i

*Carl Magnus Svanbergs
mestermærke*

*Initialerne W.H. på lågets
overside*

kandestøberlauget 6. august 1842 og var oldermænd for lauget fra 1850 til 1854. Han døde 1872. På oversiden af låget er graveret initialerne W.H. Man kan ikke lade være med at tænke på, hvor perfekt disse bogstaver passer på de to ejere Wulff Heymann - men det gør de jo selvfølgelig også på et utal af andre navne.

Såfremt disse låg er originale og samtidige med krusene - hvad der ikke umiddelbart er grund til at betvivle - kan vi altså godt tillade os at konkludere, at i alt fald kruset med årstallet 1857 indgraveret er fremstillet inden for de allerførste år af bryggeriets virke. Svanholm startede som nævnt i 1853. Det andet låg udført af Carl Magnus Svanberg må være fremstillet i perioden mellem 1853 og 1872, hvor Svanberg dør. Nærmere kan vi næppe komme det.

Fra hvilket glasværk?

Ideen med at markedsføre et bryggeri med et påført navn på selve ølkruset eller porterglasset har vi adskillige eksempler på, som f.eks. Tuborg, Ny Carlsberg, Vestfyen, Hobro og Concordia. Men de er alle noget senere, fra ca. 1870 og fremefter. Så den gode Isaac Heymann fra Bryggeriet Svanholm har også her afsløret sit forretningstalant, da han åbenbart allerede i 1850'erne forstod reklamens værdi ved at prøve at indprente bryggeriets navn i de tørstige sjæles bevidsthed.

Hvor Svanholm-krusene er fremstillet er ikke umiddelbart indlysende. Vi kan ikke engang entydigt fastslå, at de er produceret på et dansk glasværk. Det er selvfølgelig nærliggende at antage, at når nu i alt fald det ene tinlåg er fremstillet i København, er glassene formentlig også danske. Hvis ikke de er danske, er det mest sandsynlige nok, at de er af tysk oprindelse. Med hr. Heymanns forretningstalenter in mente har hans motiv for valg af glasværk til reklamefremstøddet sikkert været mere styret af hensynet til bryggeriets økonomi end af hensynet til den nationale glasindustri.

Men hvis vi i argumentationen antager, at de er fremstillet på et større dansk værk, kan vi ud fra det sandsynlige produktionstidspunkt fra 1853 og godt 10 år frem udelukke glasværkerne i Odense og Aalborg. (Aalborg har dog en beskeden hvidtglasproduktion allerede fra 1858). Ligeledes Kastrup, som på dette tidspunkt koncentrerede sig om flaskerne. Tilbage har vi så de to nordjyske glasværker Conradsminde og Mylenberg samt Holmegaard.

Det må desværre konstateres, at der i det eksisterende kildemateriale fra disse tre værker ikke gemmer sig tegninger eller øvrige beskrivelser, der entydigt kan placere krusene. Conradsminde omtaler kun "Ølglas med hank". Det samme gør Mylenberg, men også "Bayerske Kruse, rifl.", samt andre typer, der i denne forbindelse ikke er relevante. Men at krusene kunne være fremstillet på et af de nordjyske værker kan ikke afvises.

Holmegaards priskuranter fra 1867 og frem til 1878 er derimod mere udførlige i deres beskrivelse af denne type krus. Her omtales bl.a. "Kruise (bayerske Ølglas med Hank) knoprede". Mig bekendt har vi dog ingen dokumentation for, hvad begrebet knopret egentlig dækker, men disse tidlige Svanholm-krus kunne meget vel høre under denne kategori. I Holmegaards kat. 1853 omtales som nævnt ligeledes Bayerske Ölglas, men den relevante type nr. 1 leveres kun riflet.

Et tilsvarende krus

Jeg har et andet fastblæst krus, der minder meget om de omtalte Svanholm-krus. Samme form, samme dråbeformede dekorationer, men altså uden navnet Svanholm. Til forskel fra disse er satsen og glasmassen klarere, dråberne færre, det er anhæftet på opdrevet navle inden for en stårand, og hanken er påsat med lang øvre tamp. Dette krus er senere, vel fra omkring 1880, og minder i sin fremtoning om de øvrige danske krus fra samme periode. "Knoprede" og "bayerske" er alle fem omtalte krus i alt fald. Om det så er disse dråbeformede dekorationer, Holmegaards priskuranter hentyder til, bliver nok ikke nemt at få opklaret. Vi kan altså ikke nærmere indkredse værket, der har produceret krusene, men Holmegaard glasværk virker som det mest sandsynlige.

Hvis nogen har yderligere viden om denne type krus, vil jeg meget gerne kontaktes.

"Kruise, knoprede"?
Holmegaards priskuranter 1867-1878

Problematikken om den hvide emaljering.

Undertegnede har læst IK's anmeldelse af bogen "Dekorerede danske glas". I den anmeldelse stiller IK et stort spørgsmålstegn ved den almindelige opfattelse af, som det fremgår af den gængse faglitteratur om dansk glas, at glas med hvid emalje i form af ege - og vinløv altid henføres til Mylenberg, og så stiller hun spørgsmålet, hvilket statistisk materiale Riismøller (og andre) har anvendt, når de skriver "disse glas findes mest i Nordjylland". Den sidste bemærkning fik noget til at "ringe" inde i mig.

Citat af afsnit fra IKs boganmeldelse af bogen "Dekorerede danske glas".

Tekst med **fed skrift** er citater fra bøger mm, og tekst med understregning angiver, hvad jeg synes bør fremhæves.

En af de mest sejlivede myter i glasverdenen er den med den hvide emaljering, som altid henføres til Mylenberg. Grundlaget herfor er billedteksten i "Dansk Glas" side 96, hvor det anføres: 1) Disse glas findes mest i Nordjylland. 2) Satsfarven er grågrønlig. 3) Der er fundet lignende skår i glasværkets tomt.

Hertil kan siges: Ad 1) Hvilket statistisk grundlag har Riismøller (og andre) oprindeligt bygget denne påstand på? Og desuden er det jo påvist, at teknikken også har været brugt i England. Ad 2) Alle er vist enige om, at man ikke kan udlede noget som helst af satsfarver, da de kan variere meget fra den ene ovngang til den anden. Ad 3) Med denne bemærkning mente Riismøller sikkert kun, at der er fundet skår af glas, som svarer til de hvidemaljerede glas i formen og (igen) satsfarven. Der er aldrig nogen sinde fundet noget skår med emalje på, og undertegnede har haft rigtig mange mellem hænderne. Der er i øvrigt heller ikke fundet skår med polykrom emalje. Så denne myte må reduceres fra sandhed til sandsynlighed eller endda til mulighed.

Forfatterne til bogen "Dekorerede danske glas", Niels Andersen og Torben Errboe har efterfølgende en kommentar til anmeldelsen. Efterfølgende citerede afsnit af deres replik omhandler i den her forbindelse selvfølgelig især problematikken om den hvide emaljering.

Hvad angår den hvide emaljering, der tilskrives Mylenberg, er vi – som det også anføres i bogen – grundlæggende enig med dig. Niels beskriver bl.a. de 10 vinglas vi fandt i arkiverne på Odense Bys Museer. De har alle helt identiske bemalinger med de glas, vi traditionelt tilskriver Mylenberg, men vi mener trods dette ikke, at glassene kan være danske (se side 178).

Til den traditionelle påstand om, at der er fundet hvidemaljerede skår i Mylenbergs tomt, nævner du, at "der aldrig nogensinde er

fundet noget skår med emalje på". Vi mener som dig også, at påstanden om skårene er udokumenteret. Vi er også klar over, at ingen i dette land har større kendskab til skårfundene ved Mylenberg end netop dig, men mener dog ikke, at det så kategorisk kan udelukkes, at der i en periode på ca. 150 år ikke kan være fundet hvidemaljerede skår på stedet.

Som det fremgår af både anmeldelse og replik, så er de alle enige om, at henføringen af den hvide emaljering til Mylenberg er udokumenteret, men her høre enigheden op. Undertegnede har derfor prøvet at gå i dybden.

I bogen "Arv og Eje 1956", hvor Peter Riismøller publicerede sit indsamlede materiale om Conradsminde Glasværks for 1. gang, nævner Riismøller intet om ege- og vinløv med hvid emaljering, hverken på glas eller karaffer. Det forekommer besynderligt, når der jo åbenbart findes en hel del af disse glastyper i Nordjylland, det er i hvert fald den gængse udlægning i "Dansk Glas" og sådan har det været i mange år i de forskellige udgaver af bogen.

Desværre har jeg ikke 1. Udgaven af "Dansk Glas" fra 1963, kun 2. Udgaven, der kom i 1974. Her kunne jeg læse sort på hvidt om følgende afbildede karaffel og vinglas.

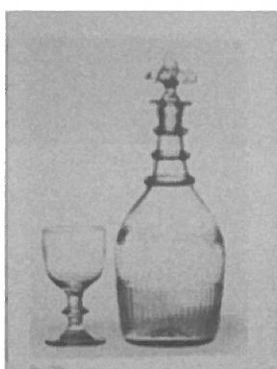

Fig. 209. Karaffel og vinglas i grålig sats. Karaffen tøndeformet med fastblæst riflet underdel. Halsen omlagt med 3 runde rigler og indboret for presset prop. Om skulderen vinløvsranke påbrændt i tynd, hvid emaljefarve. Glasset på stilk med knap. Om den rundbandede kumme en ranke af vinløv påbrændt i samme hvide emaljefarve, men tyndere end på karaffen. H. 28 og 11 cm.

Gode traditioner fastlægger emaljering i stedet for matslibning eller gravering til Mylenberg. På nogle glas er emaljen så tynd, at decorationen er næsten usynlig. Også som snapseglas. Samme glas og karaffel findes også med emaljemalet egeløvstrise.
Peter F. Heerings samling.

DG2 1974 fig. 209. Karaffel og vinglas i grå sats. Karaffen tøndeformet med fastblæst riflet underdel. Halsen omlagt med 3 runde rigler og indboret for presset prop. Om skulderen vinløvsranke påbrændt i tynd, hvid emaljefarve. Glasset på stilk med knap. Om den rundbandede kumme en ranke påbrændt i samme hvide emaljefarve, men tyndere end på karaffen. H 28 og 11 cm.

Gode traditioner fastlægger emaljemaling i stedet for matslibning eller gravering til Mylenberg. På nogle glas er emaljen så tynd, at dekorationen er næsten usynlig. Også som snapseglass. Samme glas og karaffel findes også med emaljemalet egeløvsfrise.

Peter F. Heerings samling.

Citat slut.

Det lød jo meget godt, gode traditioner er ikke sådan at kimse af. Noget i mit indre fortalte mig efterfølgende, at Riismøller jo ikke havde nævnt de gode traditioner i Arv og Eje 1956, det hele forekom lidt besynderligt. Da jeg havde i frisk erindring, at Riismøller døde i slutningen af november 1973, måtte 2. udgaven først være udkommet efter hans død, så hvad var hans "rolle" i redigeringen af DG2-1974.

I forordet til DG2-1974 skriver Mogens Schlüter, at siden 1. Udgaven udkom i 1963, så har den øgede interesse for dansk glas bevirket, at man fundet en hel del nyt katalogmateriale, og det var derfor naturligt, da bogen blev udsolgt for nogle år siden, at man måtte revidere bogen i relation til den nye viden.

Citat fra "Forord til DG 2. Udgave 1974" sidste 3 afsnit:

Det var derfor naturligt, da den første udgave blev udsolgt for et par år siden, og man begyndte at tænke på en ny udgave, at denne måtte blive ikke så lidt forandret, hvis den skulle dække hele den nye viden. Da det nye stof, der var kommet frem, udelukkende angik de danske glasværkers produktion, og da denne del af stoffet hørte under Riismøllers afsnit af bogen, var det først og fremmest ham der stod for den reviderede udgave. Han var midt i dette arbejde, da han pludselig døde i slutningen af nov. 1973. Nye billeder var optaget, de 2 tekstafsnit ((Hundrede års stiludvikling og Kildestoffet). De 2 tekstafsnit nævner ikke med et ord den hvide emaljemaling) var skrevet om og billedteksterne var revideret, i det mindste i kladde.

Undertegnede har siden på Riismøllers vegne gjort arbejdet færdigt, og efter de mange års samarbejde håber jeg det er gjort tilfredsstillende. Af de 480 billeder i den første udgave er ca. 120 blevet udskiftet med nye af mere sikker dansk oprindelse og især med glas, hvorom man med den øgede viden måtte sige, at de manglede i bogen, hvis den skulle udfylde sin opgave: at være en slags katalog over de danske glasværkers produktion.

Da der ikke er fremkommet nyt til afdøde Alfred Larsens historiske afsnit eller til de afsluttende tekniske afsnit, er der ikke foretaget ændringer i disse, men de er direkte optrykt fra 1. Udgaven. For uvurderlig hjælp med revisionen takkes Birgit og Bent Wolstrup og Michael Bloch. Firmaet Peter F. Heering takkes for at have stillet fire nye farvebilleder til rådighed.

Denne 2. reviderede udgave udsendes hermed i ærbødigt minde om mine to afdøde medforfattere med tak for et inspirerende samarbejde om et charmerende emne, som man aldrig bliver færdig med.

Mogens Schlüter

Citat slut.

I afsnittet "Kildestoffet" skriver man vedr. Mylenbergs produktion, at fundet af "Mylenbergs og Aalborgs priskurant" fra omkring 1859 viste, at værket produktion har været betydelig mere omfattende end man troede, men at det kun ville blive omtalt i oplagte tilfælde i billedstoffet, for priskuranten blev fundet for sent (nov. 73) og udgivelsen var planlagt.

Jeg fik efterfølgende lyst til at læse DG1-1963, for hvad havde Riismøller mon der skrevet om den hvide emaljemaling med ege - og vinløv? Det kunne jo være, at Riismøller i den mellemliggende tid (1956-1963) havde fået nye informationer. Som sagt så gjort, bogen blev rekvireret på biblioteket og her kunne jeg så læse efterfølgende beskrivelse af en karaffel, hvor fotoet desværre var så utydeligt, at det var svært at afgøre, hvilken type egeløv der blev omtalt.

Billede og tekst fra Dansk Glas 1.udgave 1963 fig. 209. Citeret efterfølgende.

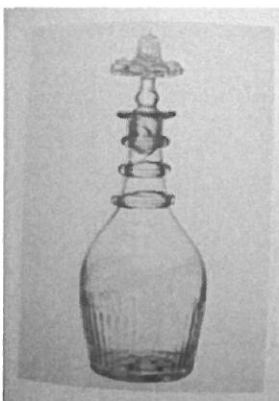

Fig. 209. Lille karaffel, tøndeformet med fastblæst, riflet bundparti. Halsen omlagt med 3 runde rigler og indboret for presset prop. Om korpus egeløvsfrise påbrændt i tynd, hvid emalje. H. 18 cm. Rumfang $\frac{3}{8}$ pot.

Tvilstilfælde. Et par vinglas er alt, hvad der kendes med egeløv i emalje, udover denne karaffel. Vil man udelukke import, er der mulighederne Holmegaard, Conradsminde og Mylenberg, men stykket ligner ikke helt disses varer. Forbehold for mulig engelsk import.

Tage Brink Laursens samling, Svenstrup.

DG1 1963 fig. 209. Lille karaffel, tøndeformet med riflet bundparti. Halsen omlagt med 3 runde rigler og indboret for presset prop. Om korpus egeløvsfrise påbrændt i tynd, hvid emalje. H 18 cm. Rumfang 3/8 pot.

Tvilstilfælde. Et par vinglas er alt, hvad der kendes med egeløv i emalje, udover denne karaffel. Vil man udelukke import, er der mulighederne Holmegaard, Conradsminde og Mylenberg, men stykket ligner ikke helt disses varer. Forbehold for mulig engelsk import.

Tage Brink Laursens samling, Svenstrup.

Citat slut.

Man må sandelig sige, at der er temmelig stor forskel på "historien" om den hvide emalje i 1. Udgaven og 2. Udgaven af "Dansk Glas", men hvad var mon baggrunden for denne kovending? Havde Riismøller i de mellemliggende ca. 10 år (1963-1973) fået så mange nye oplysninger, at henføringen til Mylenberg Glasværk var absolut troværdig.

Vinglas med påbrændt egeløvsfrise i hvid emalje. Foto fra AHM – 2008.

AHM nr.11064

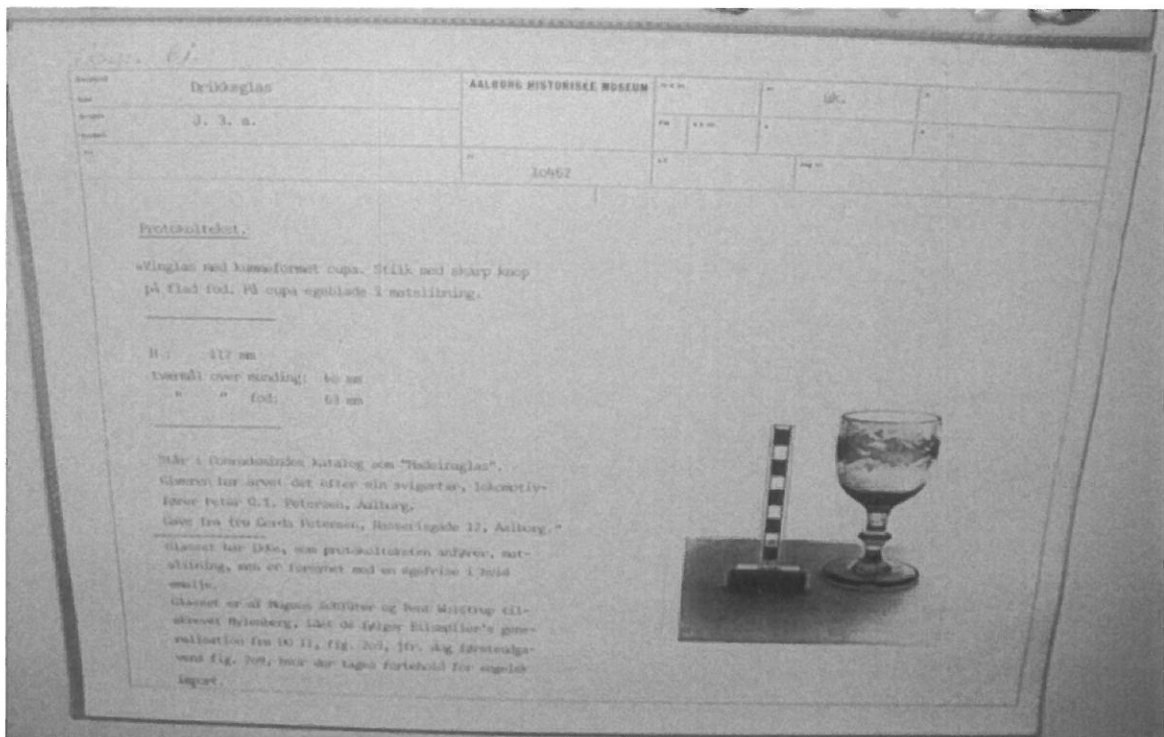
AHM nr.10462

Ovenover 2 vinglas med hvid emaljemalet egeløvsfrise erhvervet af AHM før 1973.

Aalborg Historiske Museum (AHM) har i deres glassamling 3 vinglas med egeløv i hvid emalje, 2 af glassene har museet erhvervet før 1973. Det glas jeg formoder, de har haft længst, har de modtaget som gave (AHM mus. blad nr. 10462). Det sidste glas har de købt i 1966 hos en dame i Randers (AHM mus. blad nr. 11064).

Museet har desværre lidt rod i glassamlingen, idet flere glas i udstillingen er forbyttet i henhold til de viste oversigts-plancher, bl.a. er vinglassene nr.1354-10 og nr.11064 forbyttet.

Tekst på AHM mus. blad nr. 10462.

Citat fra overfor viste museumskartoteksblad.

Protokoltekst.

”Vinglas med kummeformet cupa. Stilk med skarp knop på flad fod. På cupa egeblade i matslibning.

H: 112 mm. / Tværmål over munding: 60 mm. / Tværmål over fod: 63 mm.

Står i Conradsmindes katalog som ”Madeiraglas”.

Giveren har arvet det efter sin svigerfar, lokomotivfører Peter G. I. Petersen, Aalborg.

Gave fra fru Gerda Petersen, Hasserisgade 12, Aalborg”.

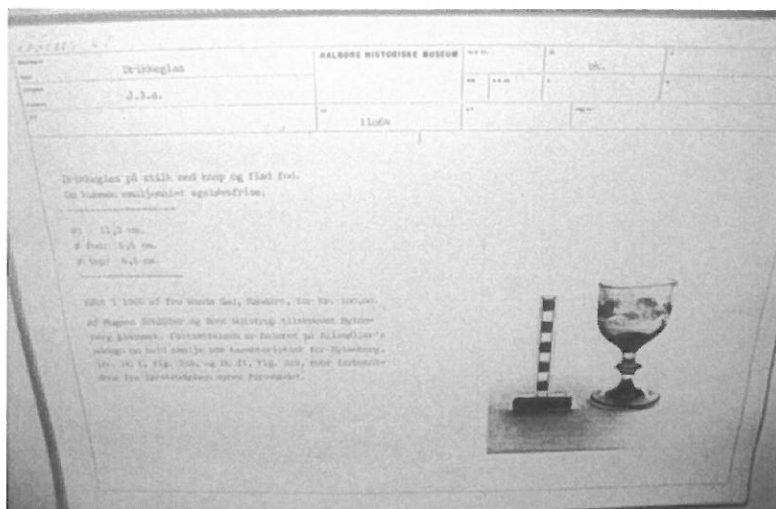
Glasset har ikke, som protokolteksten anfører, mat-slibning, men er forsynet med en frise i hvid emaljje.

Glasset er af Mogens Schlüter og Bent Wolstrup tilskrevet Mylenberg, idet de følger Riismøllers generalisation fra DG2, fig. 209, jf. dog førsteudgaven fig. 209, hvor der tages forbehold for engelsk import.

Citat slut.

Desværre angiver AHM ikke på dette mus. blad (nr. 10462), hvornår glasset er indskrevet i protokollen, sikkert fordi datoen ikke er angivet, men et tidsrum kan man på museet sikkert sjusse sig frem til i relation til anden tekst i protokollen, men glasset er sandsynligvis indskrevet engang i 50-erne. Muligvis er ovennævnte tekst indskrevet af 2 personer, idet den første del af teksten ikke ligner Riismøllers formulering, men det er utvivlsomt ham, der har stået for den forklarende del. Dette glas har ingen (god) tradition mht. den hvide emaljje til Mylenberg, det er indlysende med den tekstformulering.

Tekst på AHM mus. blad nr. 11064.

Citat fra ovennævnte museumskartoteksblad.

Drikkeglas på stilk med knap og flad fod.

Om kummen emaljemalet egeløvsfrise.

H: 11,3cm. / Diameter fod: 6,5cm. / Diameter top: 6,5cm.

Købt i 1966 af fru Wanda Gad, Randers, for kr. 100,00

Af Mogens Schlüter og Bent Wolstrup tilskrevet Mylenberg glasværk. Fastsættelsen er baseret på Rismøllers udsagn om hvid emalje som karakteristisk for Mylenberg. Jf. DG1, fig. 209 og DG2, fig. 209, hvor forbeholdet fra førsteudgaven synes forsvundet.

Citat slut.

Dette glas er åbenbart fundet i samlingen ved revisionen 1973-75 med ovennævnte seddel fra Riismøller nok så kendte seddelsamling. Som det fremgår, så yder teksten vedr. dette glas heller ikke noget bidrag til løsningen af mysteriet om den hvide emaljemaling. Hvis der skulle være en "god tradition" knyttet til dette glas, så døde "historien" med Riismøller, men muligheden for, at en "god tradition" har været knyttet til dette glas, må betragtes som værende meget begrænset.

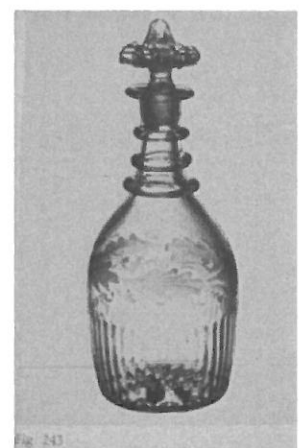
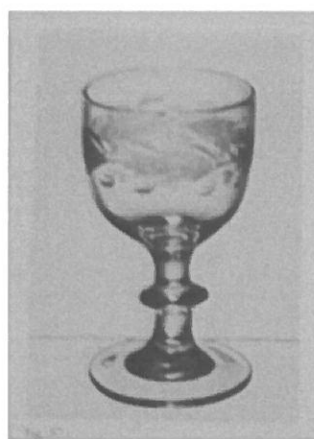
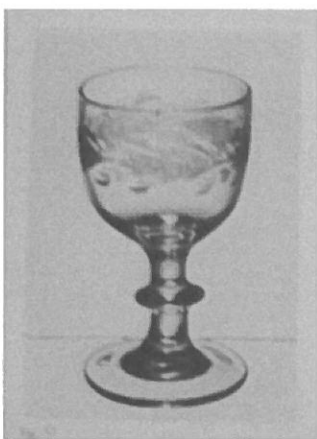
Det kan derfor godt undre en, hvordan forfatteren til DG2-1974 nu pludselig har gode traditioner vedrørende ovennævnte hvide emaljetyper. Peter Riismøllers forskning 1937-1963 har iflg. DG1-1963 jo ikke givet særlig respons, og de to glas (nr.10462 & nr.11064), der i perioden er tilgået museet, har tilsyneladende heller ikke relation til gode traditioner, så hvorfor pludselig i DG2-1974 citatet: **Gode traditioner**, det forekom noget besynderligt.

Jeg har svært ved at finde en fyldestgørende forklaring. Peter Riismøller døde i nov.1973 midt i sit arbejde med DG2-1974. Ved at læse ovennævnte forord i DG2 får man umiddelbart det indtryk, at Riismøller, på trods af sin død, stort set har stået for den ændrede 2. Udgave, idet nyt billedmateriale var optaget, de 2 tekstafsnit var skrevet om og billedteksterne var revideret, i det mindste i kladde, men nærlæser man forordet en ekstra gang, så får man også den opfattelse, at Schlüter har stået for en del

af den revidering, i større eller mindre grad, i hvert fald siger han i forordet, at han på Riismøllers vegne har gjort arbejdet færdigt, og efter de mange års samarbejde håber han, at det er gjort tilfredsstillende. For uvurderlig hjælp med revisionen takker han Birgit og Bent Wolstrup og Michael Bloch. Hvad denne hjælp konkret har bestået i, kan en udenforstående vel kun gisne om, men det vil nok ikke være helt ved siden af, at gætte på, at hjælpen har relation til det billedstof, som overnævnte har med i bogen. En af disse billedplancher omhandler netop den hvide emaljering, så måske har de bidraget med deres viden i relation til DG2-1974, fig. 209. Der er dog noget, der kunne tyde på, at Riismøller også har trukket på det meget spændende glasmateriale, der var og er i Peter F. Heerings samling, men noget kunne umiddelbart også tyde på, at en del af den nye viden i DG2-1974 er tilføjet efter Riismøllers død.

Det burde efter normale begreber næppe være Riismøller, der pludselig har fået en masse nye informationer om den hvide emaljering, det ville jo også være ret så problematisk, men de medarbejdere, der stod for glasrevisionen på AHM i 1973-75, er, som det ses af overnævnte museumskartoteksblade (nr.10462 og nr.11064), af den mening, at det var Riismøller, der var ansvarlig for denne kovending, men det er efter min mening noget usikkert.

I DG3-1979 og DG4-1996 er teksten enslydende vedr. den hvide emalje, men udvalget er blevet større end i DG2 1974, idet bogen i 3. & 4.udgave nu viser to forskellige hvide emaljemaletede dekorationer, henholdsvis vinløv og egeløv på vinglas på fig. 56 og fig. 57. Fig. 243 viser en karaffel med hvid emaljemalet egeløv.

Illustrationer fra bogen "Dansk Glas" (3. Udgave) fig. 56, fig. 57 og fig.243.

Teksten i bogen "Dansk Glas" (3. udgave & 4. Udgave) fig. 56.

Fig. 56. Vinglas med rundbundet kumme på stilk med knap. Opdrevet og anhæftet. Om kummen en malet bladranke i meget tynd, hvid emalje. Ranken, der skifter med to slags blade, går helt lige omkring glasset, der er i let grålig sats. H. 10,8 cm.

Traditionen vil henføre disse malede friser til Mylenberg. De synes at være en slags billig kopi af de matslebne friser, og er ofte så tynd, at de kun kan ses i særligt lys. Den kendsgerning, at glas med disse dekorationer næsten kun findes i Nordjylland, og på glas med den særlige grålige eller grøngrå sats, der synes at være karakteristisk for Mylenberg, idet der er fundet skår af denne type i Mylenbergs tomt, synes at kunne henføre disse malinger til dette værk.

Holmegaards studiesamling.

Teksten i bogen "Dansk Glas" (3. Udgave & 4. Udgave) fig. 57.

Fig. 57. Vinglas rundbundet kumme på stilk med knap. Opdrevet og anhæftet. Om kummen en malet egeløvsfrise med 5 egeblade og et agern foroven og forneden mellem bladene (som på Conradsmindes egeløvsfrise) i meget tynd, hvid emalje. Frisen går ventre om. Let grålig sats. H. 11,0 cm.

Variant af dekorationen på fig. 56, der synes at være en kopi af Conradsmindes egeløvsfrise. Ligesom fig. 56 tilskrives dette glas og tilsvarende karaffer Mylenberg. Se karaffel, fig. 243, hvor egeløvsfrisen går højre om, ligesom de slebne friser.

Peter F. Heerings samling.

Teksten i bogen "Dansk Glas" (3. Udgave & 4. Udgave) fig. 243.

Fig. 243. Karaffel i grålig sats. Tøndeformet med fastblæst, riflet underdel. Halsen omlagt med 3 runde rigler. I bunden en 8-oddet stjerne. Opdrevet krave og anhæftet. Indboret for presset prop. Om korpus en malet egeløvsfrise med et agern foroven og forneden for hvert egeblad i meget tynd, hvid emalje. Frisen går højre om. H. 18,0 cm, rumfang 1/4 pot.

Den grålige sats og malede frise vil henføre denne karaffel til Mylenberg. Se fig. 56 og 57.

Peter F. Heerings samling.

Efterfølgende tekst henviser til fig. 56, da tilskrivningsteksten her er den mest omfattende. Fig. 57 og fig. 243 henviser delvis til den.

Fig. 56. Vinglas med rundbundet kumme på stilk med knap. Opdrevet og anhæftet. Om kummen en malet bladranke i meget tynd, hvid emalje. Ranken, der skifter med to slags blade, går helt lige omkring glasset, der er i let grålig sats. H. 10,8 cm.

Traditionen vil henføre disse malede friser til Mylenberg. De synes at være en slags billig kopi af de matslebne friser, og er ofte så tynd, at de kun kan ses i særligt lys. Den kendsgerning, at glas med disse dekorationer næsten kun findes i Nordjylland, og på glas i den særlige grålige eller grøngrå sats, der synes at være karakteristisk for Mylenberg, idet der er fundet skår af denne type i Mylenbergs tomt, synes at kunne henføre disse malinger til dette værk.

Holmegårds studiesamling.

Citat slut.

Som det ses af ovennævnte tekst vedr. fig.56, så "svinder" traditionen lidt i forhold til 2. udgaven. Nu er der ikke tale om Gode traditioner, men kun tradition og det meget konkrete udtryk: "Gode traditioner fastlægger emaljering i stedet for matslibning eller gravering til Mylenberg" er blevet afløst af citatet: "Traditionen vil henføre disse malede friser til Mylenberg".

På sin vis er det fuldt forståeligt, at teksten i DG2-1974 fig. 209 blev ændret, for ordlyden var jo i strid med den nye viden om Mylenberg Glasværk, idet DG3-1979 jo viser og omtaler et slebet vinløvsglas fra Mylenberg Glasværk, hvilket er yderst relevant set i relation til den nye viden, vi har fået fra "Mylenberg og Aalborgs priskurant fra c. 1859", men man kan selvfølgelig diskutere, hvor vidt det viste glas er et Mylenberg-glas eller ej.

Efterfølgende argumenterer man for ovennævnte traditions troværdighed ved at indflette postulatet: "at glas med disse dekorationer næsten kun findes i Nordjylland, og på glas i den særlige grålige eller grøngrå sats, der synes at være karakteristisk for Mylenberg."

Undertegnede har kun et par gange stødt på den type glas i Nordjylland, faktisk har jeg stødt på flere i Midtjylland, det kan selvfølgelig bero på et uheld, men som tidligere nævnt, så har Riismøller også kun set et par vinglas og en enkelt karaffel med hvid emaljering i perioden 1937-1963, og disse glas havde ingen god tradition "med i bagagen". Sådan som ovennævnte tekst er formuleret, så kan/skal det forstås

på følgende måde. Glas (drikkeglas og karafler) med den overnævnte hvide maling findes hovedsagelig i Nordjylland, og hovedparten af disse glas (drikkeglas og karafler) har en sats, der er i den særlige grålige eller grøngrå sats, som der er fundet mange skår af i tomten, hvor Mylenberg lå, og som derfor er karakteristisk for Mylenberg. I postulatet fremfører man ikke, at der i tomten er fundet skår med den hvide emalje, hvilket nogle tilsyneladende har fået opfattelsen af. Det ville jo kræve fund og fremvisning, fra en uvildig person – f.eks. Regnar Pedersen, der jo samlede skår fra Mylenbergs tomt i mange - mange år, af et sådant skår, for at en sådan påstand kan anses for troværdig, og det vidste forfatteren til postulatet vedr. glas med hvid emaljemaling selvfølgelig, så derfor nøjedes han med det lidt ”tynde” ringbevis.

Fig. 57. Illustration fra bogen ”Dansk Glas” (3. Udgave & 4. Udgave). Billedet viser et vinglas med hvid emaljemalet egeløv.

Her skriver man om glasset: **Variant af decorationen på fig. 56, der synes at være en kopi af Conradsmindes egeløv. Ligesom fig. 56 tilskrives dette glas og tilsvarende karafler Mylenberg. Se karaffel, fig. 243, hvor egeløvsfrisen går højre om, ligesom de slebne friser.**

Fig. 243. Illustration fra bogen: ”Dansk Glas” (3.udgave & 4.udgave). Billedet viser en karaffel med hvid emaljemalet egeløv.

Her skriver man om karaflen: **Den grålige sats og malede frise vil henføre denne karaffel til Mylenberg.**

Da Riismøller som bekendt døde i nov. 1973, så er hans indflydelse på ændringerne i DG3-1979 absolut lig nul. Så postulatet om den hvide emaljemaling: ”Den kendsgerning, at glas med disse decorationer næsten kun findes i Nordjylland, og på glas i den særlige grålige og eller grøngrå sats, der synes at være karakteristisk for Mylenberg, idet der er fundet skår af denne type i Mylenbergs tomt, synes at kunne henføre disse malinger til dette værk”, har han ingen andel i.

Så ophavsmanden til overnævnte postulat er ikke **Riismøller (og andre)**, som IK skrev i sin boganmeldelse vedr. bogen ”Dekorerede danske glas” i Glasnyt nr.45, men kun **(andre)**.

Jeg håber I har haft fornøjelse af at læse artiklen, og håber at fremtiden vil kaste mere lys over problematikken.

Jørgen F. Rønnest / Mail: jronnest@hotmail.com

Referat fra onsdag den 6. oktober 2010

Foto. Erling Vadgaard

Tekst. Jette Stten.

”De gamle glasværker i Himmerland”

Foredrag ved Irene Kristensen

35 medlemmer var mødt til en aften, hvor Irene ville fortælle om Conradsminde og Mylenberg. Irene er født midt imellem de to værker. Hendes far var meget interesseret i glasværkernes historie. Hun kom som barn med sin far ud til tomterne, hvor de fandt mange skår.

Conradsminde:

I 1835 anlagde Rasmus Conradsen et glasværk i skoven ved Nørlund. Han hentede glasmagere fra Norge, hvor der netop var nedlagt værker. Nu skulle der laves flasker. Netop flasker var i hård konkurrence, og Conradsen måtte underbyde Holmegård for at komme ind på markedet. Det gik så galt, at han måtte lave egne ”pengesedler”, som kunne indløses i marketenderiet som løn til arbejdsgiverne. Conradsen døde i 1837, og værket standsede i 1838. Der blev nu 12 glasmagere ledige, og i alt 52 personer blev berørt af lukningen. De måtte rejse hjem til Norge efter pres fra sognet. Kun en familie blev tilbage.

I 1839 overtog Kammerherre Schytte glasværket, og det kom atter i drift i 1840. Nu kom glasmagerne tilbage fra Norge og desuden nye udefra. Efterhånden blev der en overproduktion af flasker, hvorfor driften blev omlagt, så den også omfattede medicinglas, farvet og hvid serviceglas. Især var lomme flasker populære. Der blev lavet en pakhusbog og priskuranter med små tegninger. Schytte byggede et lager i Aalborg og et afskibningsmagasin i Hobro.

Schytte påtænkte at nedlægge værket, da det gav en ringe forrentning. I stedet forpagtede to tyske glasmagere, Kissmeyer og Kielgast, i 1845 værket. I 1847 kom Rathmann fra Holmegård også til som forpagter. I 1852 købte de Kielgast ud af forpagtningen. Det blev for dyrt at fyre med træ, så Schytte besluttede at opføre et helt nyt kulfyret glasværk i Aalborg. I 1854 blev al flaskefremstilling flyttet hertil, og Conradsminde lavede udelukkende hvidt og farvet glas. I 1857 solgte Schytte alle sine godser og glasværker til Kammerherre Mylius. Denne overflyttede Conradsmindes produktion til sit eget værk og dermed lukkede Conradsminde i 1857.

Mylenberg:

I 1852-53 byggede Kammerherre Mylius et glasværk ved Gandrupgård. Kielgast og glasmager Hagen blev forpagtere, men de måtte give op allerede i 1854. Mylius overtog nu selv Mylenberg, men det gik heller ikke. Rathmann og Kissmeyer forpagtede da værket. De havde nu tre glasværker under deres ledelse. I 1857 solgte Mylius Mylenberg og Aalborg glasværker til forpagterne. Disse udformede nu en fælles priskurant for begge værker. I 1863 købte Rathmanns datter Mylenberg, men efter faderens død i 1864 nedlagdes værket. Formene blev overflyttet til Kastrup Glasværk, som ville i gang med presseglas produktion.

Irene kom ind på Peter Riismøllers arbejde ved Aalborg historiske Museum. Han blev ansat i 1935. Han begyndte at samle ting ind til museer og forskede yderligere i de gamle værker. Han talte med familier, der havde haft tilknytning til glasarbejderne. Han skrev en artikel i "Arv og Eje" i 1956. Torben Witt fulgte op i "Hikuin" i 1975 og Glasbogen udkommer i 1963.

Irene havde ting med fra sin egen familie, bl. a. et krus tilhørt hendes tipoldemor og en feltflaske fra hendes oldefar. Der var en del skår fra bl. a. saltkar og skærmpopper. Af hele glas kan nævnes en lommeflaske med landsoldaten og en med landbrugssymbol: tyren. Det var i det hele taget spændende ting, Irene medbragte, og vi blev alle en smule klogere på de gamle værker i Himmerland.

Referat fra 3. november 2010: Klubaften med bytteglas.

Det blev en rigtig hyggelig aften med et flot fremmøde. Der var 17 medlemmer, der stillede op med borde fyldt med glas og i alt en 30-40 mennesker. Vi opgav at tælle dem, da man jo myldrede rundt mellem bordene. Der var noget for enhver smag, og det lykkedes vist for de fleste både at komme af med ting og at erhverve nyt til samlingen. Et enkelt medlem havde dog slæbt alt for meget med og nåede knap at pakke ud før der skulle pakkes sammen igen. Det kan altså ikke betale sig. En vigtig del af oplevelsen ved et møde af denne art er jo også at få tid til at få en god snak med de andre.

IK

Foto:

Erling Vadgaard

